

”Hertzen astui ruotsinkielisten pikkukuntien varpaille!”

Väestöliitto

Uusimaa 2010 – miten sitä visioitiin vuonna 1965

Pekka Raitanen

Asuntosäätiön palkkaama asiantuntijaryhmä hahmotteli rohkeita tulevaisuudenkuvia Uudellemaalle kahdeksan vuotta Porkkalan vuokra-alueen palauttamisen jälkeen.

TAPIOLA OLI 1960-LUVUN ALUSSA pitkälti rakentunut ja saanut mainetta ja kunniaa yhdyskuntarakentamisen pioneirihankkeena. Tapiolan jälkeen Asuntosäätiö tähyili Helsingistä itään ja länteen havitellen uusia kohteita. Länsi valittiin. Säätiö hankki Kirkkonummelta vv. 1960–61 Stensvikin alueen ja Dävitsin tilan ja Siuntiosta v. 1960 Störsvikin kartanon, 610 ha. Porkkalan sotilastukikohdan vuokralainen, Suuri Itäinen Naapuri oli palauttanut vuokraisännilleen alueet tammikuussa 1956 **Urho Kaleva Kekkonen** aloitellessa tointaan Suomi-laivan peräsimessä.

KAUPUNKEJA AMEBA-ASUTUKSEN SIJAAN

Heikki von Hertzen, Asuntosäätiön legendaarinen toimitusjohtaja heitti 1962 ilmaan idean ”seitsemän kaupungin suunnitelmasta” Uudellemaalle. Tavoitteeksi hän asetti Helsingin kasvupaineen siir-

Tapiola saavutti jo heti alkuun kansainvälistä kuuluisuutta. Heikki von Hertzen vierellään prof. Nirnhoffen esittelee uutta Tapiolan keskustaa vuonna 1961 amerikkalaiselle sosiologiryhmälle.

Von Hertzenin ja Asuntosäätiön tavoitteena oli rakentaa Espoonlahden kahden puolen kaksoiskaupunki, "Budapest", sekä Pikkalanlahden pohjukkaan Störsvikin tilan ympärille Porkkalan merikaupunki. Kyseessä oli siis maanomistajan aloite taaja-asutuksen rakentamisesta, mikä vuoden 1958 rakennuslain mukaan edellytti maalaiskunnassa rakennuskaavan laatimista. Von Hertzen astuikin ruotsinkielisten pikkukuntien varpaille. Kaavasta päättäminen oli lääninhallituksen vastuulla. Rakennuskaavan laatimisesta voi lääninhallitukselle tehdä esityksen maanomistaja, kunta, naapurikunta tai paikallinen hallintoviranomainen. Lääninhallitus voi ryhtyä toimenpiteisiin kaavan laatimiseksi ilman esitystäkin. (Laki 370/1958, 97 §).

Eduskunta vahvisti kuitenkin 29.4.1966 rakennuslain muutoksen (Laki 250/1966, 95 §), missä kaavan laatiminen oli selkeästi kunnan tehtävä. Tutkia sopisi, missä määrin pikaiseen lakimuutokseen vaikutti hallituksessa ollut ruotsalainen kansanpuolue, mille ruotsinkielisen Uudenmaan pikkukuntien itsemääräysoikeus alueittensa kaavoituksesta oli elintärkeä. Tuore keskustelu Asuntosäätiön maanhankinnoista ja kaupunkirakentamisen kaavailuista kävi tuolloin kuumana ja kuntia suomalaistavat hankkeet olivat myrkyä mm. ruotsinkieliselle Kirkkonummelle ja Siuntiolle.

tämistä itsenäisiin riittävän suuriin yhdyskuntiin pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Helsingin seutukaavaliiton kaavaluonnoksen hän murskasi julkisesti kuvaten sitä amebasuunnitelmaksi, missä taaja-asutus leviää hallitsemattomasti Helsingin ympäristöön.

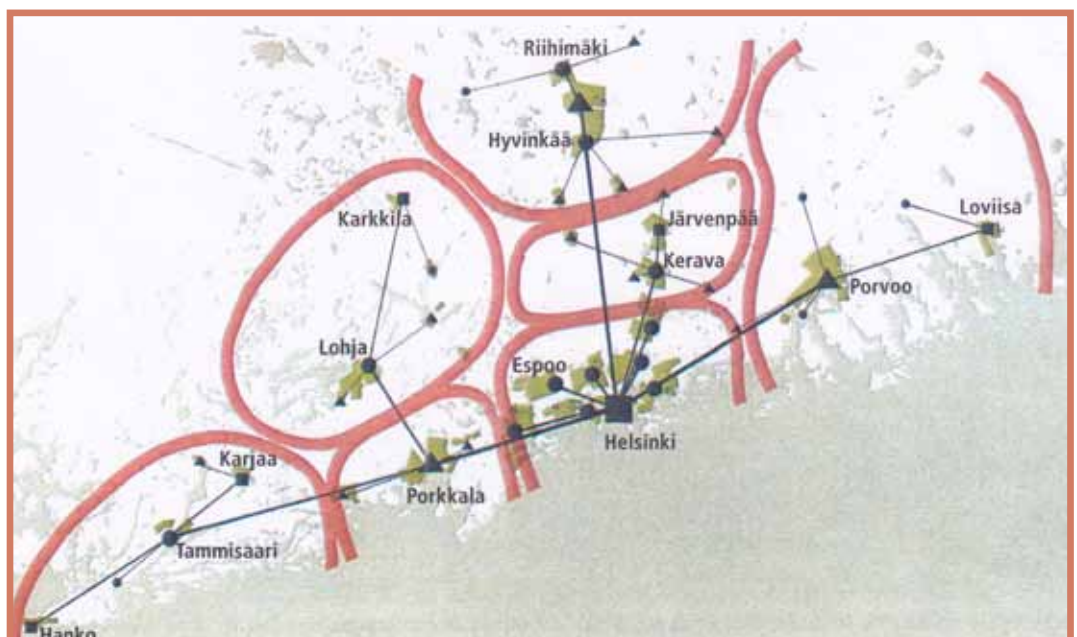
UUSIMAA 2010 -HANKE RYHMÄTYÖNÄ

Perustellakseen ja ajaakseen Porkkalan merikaupungin suunnittelua Asuntosäätiö rekrytoi 1964 lopussa asiantuntijaryhmän tekemään selvityksen siitä, miten kaupunki sijoittuisi Uudenmaan taajamarakenteeseen. Ryhmän johtajana toimi Lassi Iharvaara ja työn toteutti käytännössä suunnittelutoimisto *Dipl.ins. Lassi Iharvaara – arkkitehti SAFA Matti Tausti*. Työryhmä käsitti kahdeksan eri alojen edustajaa, jotka työskentelivät hankkeessa osa-aikaisina. Lisäksi työhön osallistui suuri joukko avustavia asiantuntijoita ja selvitystyön tekijöitä. Minut pestattiin hankkeeseen toukokuussa 1965 lähes kahdeksi vuodeksi työn käytännön koordinoijaksi ja suunnittelijaksi. Itse asiassa olinkin ainoa työssä kokoaikaisesti puurtanut. Ryhmä oli moniammatillinen, aikanaan monelta osin uutta yhdyskuntasuunnittelussa.

Se, että toimeksiantaja oli yksityinen maanomistaja, vaikkakin yleishyödyllinen säätiö, ei työryhmän innostusta työhön heikentänyt. Ryhmä heittäytyi visioimaan, ei vain Uudenmaan kaupunkirakennetta, vaan koko Suomen suurten keskusten taajama- ja alueverkostoa. Tuohon aikaan vannonottiin vielä valtakunnansuunnittelun nimiin, joskin kanslianeuvos **Väinö Paavilaisen** johtaman ja Snellmaninkadulla sijainneen valtiollisen valtakunnansuunnittelutoimiston

"Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Helsingin maalaiskunta tuli paketoitua yhteen."

Uudenmaan taajamaverkko 2010. Suuri uusi kaupunkiyksikkö ja Helsingin seudun suursatama ehdotettiin rakennettavaksi Pikkalanlahden ympärille Kirkkonummelle ja Siuntioon.

METROPOLIALUEEN KAHDEKSAN KAUPUNKIYKSIKÖÄ

aikaansaannokset jäivät heiveröisiksi. Uusimaa 2010 -ryhmä halusi tehdä konkreettisia ehdotuksia. Uudenmaan hallitsemattomaksi arvioidun kasvun patoamiseksi se halusi keskittää voimat harvalukuisten suurkeskusten kehittämiseen muualla Suomessa. Näiksi valikoituivat Turku, Lappeenranta–Imatra, Jyväskylä, Oulu, Tampere, Vaasa ja Kuopio. Rakennetta tukemaan esitettiin ratkaisuja myös valtakunnallisten kulkulaitosten verkostoksi.

Itse Uudellaamalla linja oli sama. Helsingin ja pääkaupunkiseudun kasvupainetta haluttiin kanavoida itsenäisiin kaupunkikeskuksiin: Porvooseen, Hyvinkää–Riihimäelle, Tammisaareen, Lohjalle, Kerava–Järvenpään – ja tietenkin uuteen Porkkalan merikaupunkiin. Näistä tärkeimmiksi arvioitiin Porvoo, Hyvinkää–Riihimäki ja Porkkala.

Itse pääkaupunkiseudun metropolialueella ryhmän ehdotus oli radikaali: Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Helsingin maalaiskunta (nykyisin Vantaa) tuli paketoita yhteen ja metropoliin lisätä vielä alueita Kirkkonummesta ja Sipoosta. Suurkunnan alemman asteen hallinto ehdotettiin organisoitavaksi alueen yhdyskuntien eli kaupunkiyksiköiden hoidettavaksi. Näiksi nimettiin Helsinki

”Hertzen näpäytti professori Kiviselle.”

(kantakaupunki), Puotila, Oulunkylä, Helsinginjoki (Vantaa), Leppävaara, Tapiola, Muurla ja Espoonlahti. Tällainen rakennemalli olisi tietenkin edellyttänyt vähintäänkin uutta kunnallislainsäädäntöä, mutta keskustelun avaukseksi ehdotus oli tarkoitettukin.

Ryhmä kaavaili vielä Uudenmaan tie- ja liikenneverkon, satamien, koulujen, terveydenhoitolaitosten ja virkistysalueiden ratkaisut. Päätösvallaton ryhmä ei työnsä rajoja ja valtuuksia murehtinut. Innolla visioitiin maailmaa uudeksi tähtäimessä Uusimaa 45 vuoden kuluttua vuonna 2010.

SUUNNITELMA NOSTATTI KIIVASTA KESKUSTELUA

Työstä valmistui 1966 komea julkaisu, UUSIMAA 2010 ja hankkeen tulokset esiteltiin näyttävästi julkistamistilaisuuksissa ja lehdistössä. Seurasii tietysti vilkas ja poleeminen keskustelu. Tuimimmin työn kimppeihin kävivät Helsingin asemakaavapäällikkö **Lars Hedman** ja Helsingin seutukaavaliiton johtaja **Otto Flodin**. He pitivät sopimattomana, että yksityinen säätiö tekee julkiselle vallalle kuuluvia töitä. Ryhmän asiantuntijana toiminut professori **Kauko Sipponen** puolusti työn tekemistä todeten, että Suomessa saa vapaasti tehdä selvityksiä ja käydä keskustelua. Myös professori **Olli Kivinen** moitti suunnitelmaa työn julkistamistilaisuudessa. Heikki von Hertzen näpäytti professori Kiviselle ja antoi ymmärtää, että Kivinen olisi itse halunnut tehdä selvitystyön. Von Hertzen lisäsi vielä, että professorille pitäisi riittää päätyö korkeakoulussa. Näin kuinka Kivisen kasvatit punetuivat eikä hän enää vastannut kritiikkiin.

MITEN AJATUKSET JÄIVÄT ELÄMÄÄN?

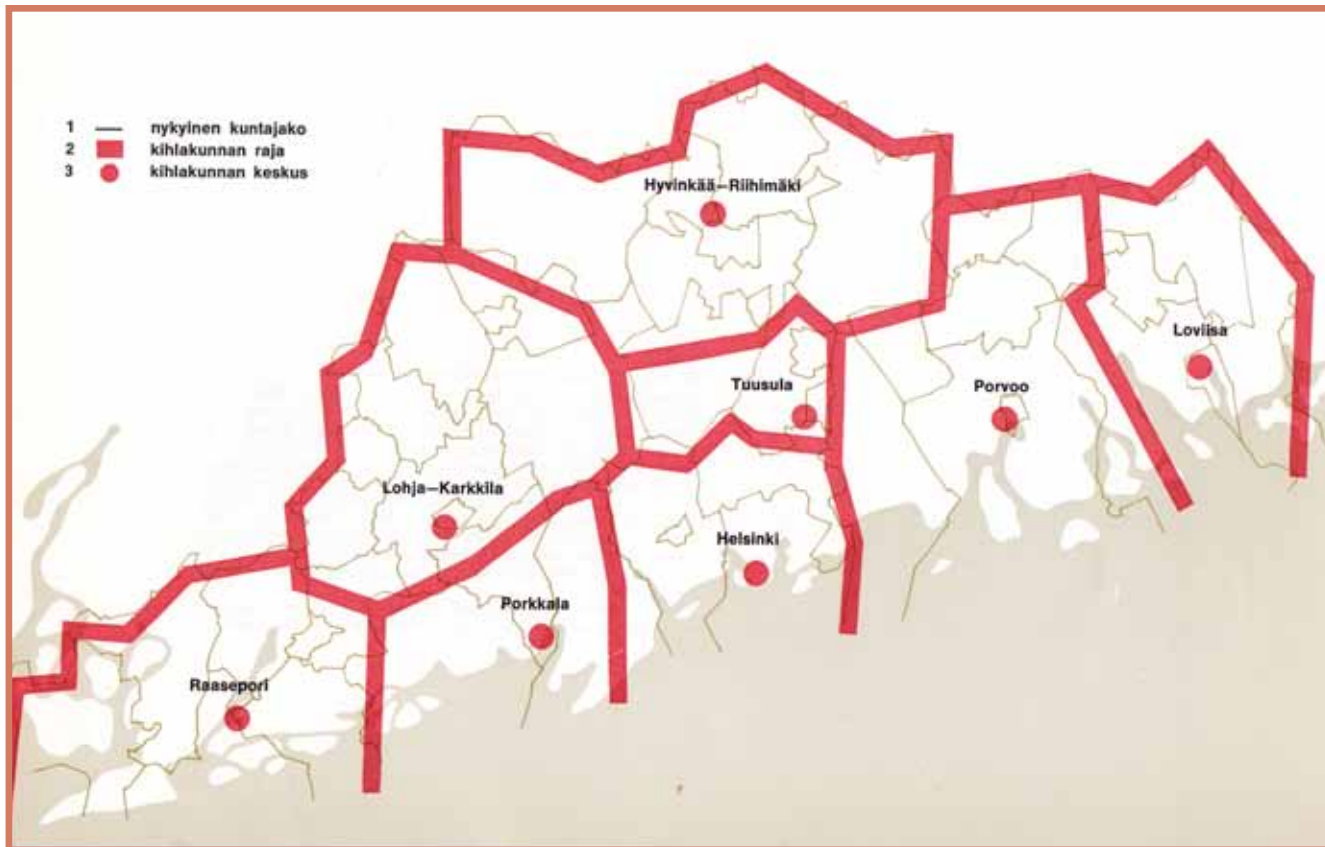
Kunnat ja seutukaavaliitot eivät lämmenneet ajatukselle isosta Porkkalan merikaupungista. Valtiovaltakaan ei käynyt hanketta tukemaan. Tältä osin selvitys jäi pölyttymään Toteutumattomien Suunnitelmien Arkiston pitkälle hyllylle. Jos sipulista kuorii silloisen työn teettäjän asettamat reunaehdot, voi kuitenkin tarkastella, jalko sisällöstä mitään pysyvää nykypäivän näkövinkkelistä arvoituna.

Ajatus suurten maakuntakeskusten kasvattamisesta patoamaan pääkaupunkiseudun paisumista on aika ajoin noussut vakaavaankin keskusteluun. Kunnat, seutukaavaliitot ja maakuntaliitot eivät tällaiseen valintaan ole pystyneet eikä valtiollaan taholtakaan ole näkynyt mitään konkreettisia ehdotuksia tähän suuntaan, suunnitelmista puhumattakaan. Poliittisessa keskustelussa tavan takaa esiin noussut tavoite maakuntien tukemisesta ei ole tarkoittanut joidenkin harvojen valittujen maakuntakeskusten nostamista erityisiksi kasvualueiksi. Keskustelussa esiin nousseet markkinatalouden aatesuunnat eivät nekään ole suosineet valtiojohtoista valtakunnansuunnittelua.

Kuntien määrää esitettiin Uusimaa 2010 -tutkimuksessa rajusti leikattaviksi. Ehdotetut kahdeksan ”kihlakuntaa”, joiden koko olisi vähintään 50 000 asukkaan luokkaa, riittivät ehdotuksen mukaan Uudellemaalle. Keskustelu kuntauudistuksesta kävi vilkkaana jo 1960-luvulla, mutta vasta nyt vuodesta 2000 alkaen on kuntajakoa päästy näkyvästi uudistamaan. Raaseporin, Lohjan ja Loviisan seutujen kuntien yhdistäminen ovat jo lähellä sitä, mitä Uusimaa 2010 -selvityksessä pidettiin tavoittelemisen arvoisena.

Pääkaupunkiseudun sisäisistä paikallishallinnon järjestelyistä on myös riittänyt keskustelua aina nykypäivään asti. Mitään yhtenäistä ratkaisua poliittiset päättäjät eivät kuitenkaan ole saaneet aikaiseksi ja palvelujen sekavuus sekä yhdyskuntarakenteen hajoaminen ovat jatkuneet. Uusimaa 2010 -selvityksen teon aikaan Espoo ja Helsingin-

UUDENMAAN KAHDEKSAN KIHlakUNTAA

gin maalaiskunta olivat vielä pieniä ja vaikutusvallaltaan heikkoja Helsinkiin nähden. Kun kuntien yhdistämisistä ja muita hallinnon ratkaisuja ei tuolloin toteutettu, ovat mahdollisuudet ajan myötä jatkuvasti vaikeutuneet. Syyttävä sormi osoittaa entisiin hallituksiin, sisäasiainministereihin ja sittemmin kuntaministereihin. Selkeitä ratkaisuehdotuksia ei ole tuotu päätettäviksi. Jos presidentti Urho Kekkosta olisi pääkaupunkiseudun kehittäminen aikanaan kiinnostanut, hän olisi voinut kenties runnata jonkin ratkaisun.

Pekka Ryttilän Uusimaa 2010 -työssä hahmottelema tie- ja liikenneverkko on toteutunut tai toteutumassa pääpiirtein esitetyllä tavalla. **Eero Suvannon** työstämä satamaehdotus ei sen sijaan ole Helsingille kelvannut. Työryhmä esitti Helsingin seudun suursataman rakentamista Kirkkonummelle Pikkalanlahden pohjukkaan. Sinne johtaa valmis syväväylä. Jääolot ovat Porkkalanniemen-Naissaaren linjan länsipuolella keveämmät kuin itäpuolella. Maaliikenneyhteydet olisi ollut helpompi rakentaa Pikkalanlahdesta muualle Suomeen kuin Helsingin valitsemasta Vuosaaresta. Satama piti väkisin saada Helsingin kaupungin omalle alueelle verotuloja kartuttamaan vaikkapa rakentamalla tunneli luonnonsuojelualueen alle. Kustannuksista ei niin ollut väliä.

Koulujen ja terveydenhuollon yksiköiden hahmottelu tuki työssä valittua laajempien kuntayksiköiden verkkoa. Kehitys on kulkenut toisen ja korkea-asteen kouluverkon ja sairaalaverkoston osalta keskitetympään suuntaan kuin mitä Uusimaa 2010 -ryhmä esitti. Ammattikorkeakoulun ideaa ei 1965 vielä aavistettu. HYKS-HUS taas on dominoinut erikoissairaanhoidon keskitetyn järjestelmän synnyttämisessä.

Ryhmä esitti laajoja suojele- ja virkistysalueita asutuskeskusten läheisyyteen. Keskitämällä asutus hyvien joukkoliikenneyhteyksien varrelle haluttiin myös suojele hallitsematonta asutuksen pirstoutumista. Hajarakentaminen tuli hylätä. Uudenmaan asutuksen hajautuminen on kuitenkin jatkunut aina tähän päivään asti. Uudenmaan maaseutukunnat ovat estottomasti halunneet lisätä omaa rakennustoimintaansa ja väestöpohjaansa kaavamopolin turvin. Kuntien yhdessä hallinnoima seutu- ja maakuntakaavoitus ei ole pystynyt hajarakentamista pysäyttämään.

Vuonna 1965 ei puhuttu nykytermein energiakriisistä eikä siitä, että hajanainen yhdyskuntarakenne on turmioksi kestäväälle kehitykselle. Siitä huolimatta aikanaan esitetty malli tukee tavoitteellista, ympäristöä vähemmän kuormittavaa yhdyskuntarakennetta, kun sitä arvioidaan nykytiedoin ja nyt kun suunnitelman tavoitevuosi 2010 tätä kirjoitettaessa on päättymässä.

Kirjoittaja on tekniikan
lisensiaatti ja Maanmittaus-
laitoksen entinen ylijohtaja.
Sähköposti:
p.raitanen@kolumbus.fi.